

Josep I. badal, epíleg del llibre *Incompetències bàsiques*

TOUS LES JOURS

La tradició dels oprimits ens ensenya que l' "estat d'excepció" en què vivim és la regla.

(W. Benjamin, *Sobre el concepte d'història*, trad. Marc Jiménez Buzzi)

L'acte de pensar, l'acte del llenguatge, és un acte ètic, a través de la qual cosa és un acte poètic, a través de la qual cosa és un acte polític.

(H. Meschonnic, *Spinoza, poème de la pensée*, trad. a partir d'Hugo Savino)

La llibertat és difícil. La igualtat, *gairebé* impossible. En aquest *gairebé* habita l'educació, llavor d'oportunitats i emancipació de l'individu. La fraternitat? Un somni. Renunciar-hi seria tràgic. Ho és en cada petita renúncia diària, potser –o potser no– inevitable des de l'absurd oracle genètic o material de què estem fets.

Parlar de l'educació dels nostres cadells des de dins del relat, des del discurs encràtic (diu Barthes), el *sermo officialis* lligat a les estructures de poder, és útil? O només representació. Quan vivim sota l'imperi del Negoci i formem part de l'estructura que el manté; quan n'acceptem el discurs, els eslògans fòssils, el seu doble, triple llenguatge i la disposició del temps (acceptem el temps i la seva existència en la manera com el Negoci pretén, fabulador delicat, que existeix), la conversió en cosmètica de dubtes, crítica, valors; quan ens deixem explotar com consumidors/productors i engreixem la maquinària entregant-li els nostres valuosos cos i silenci: qui hauria de parlar de l'escola? Qui decidir qui hauria d'ensenyar? Què i com? Tot i així l'acte del pensament és necessari. Ètic. Polític.

El Gnosticisme Ofita adorava la serp del Gènesi com a déu verdader perquè havia ofert a Adam i Eva la saviesa (no els diu pas cap mentida). Els mostrava on era i els convidava a tastar-la. L'educació hauria de ser la serp entorn de l'arbre de la ciència. O entorn del caduceu d'Hermes. En canvi, sovint és el predicador que justifica i reproduïx amb violència (amputar possibilitats als joves a l'escola és un acte de violència) l'absurda, forassenyada, enriolada condemna divina, l'expulsió del paradís. El predicador que perpetua la desigualtat social, la impossibilitat d'emancipació de tants individus preciosos.

Aturem el temps.

La crisi de l'escola moderna té uns dos-cents anys, tants com la institució de l'escola moderna a Occident. És una crisi necessària, inherent a una imprescindible renovació contínua i inseparable d'una crisi avui profunda, social i política. L'han explicitada tants pensadors! Marx ("qui educa l'educador?"), Durkheim (la crisi al centre de la institució educativa és un desdoblament de la crisi social), Gramsci (contra l'escola que reforça les desigualtats socials i culturals, cal una escola "humanística" on la igualtat d'oportunitats culturals compensi el desequilibri social), tants, passant per Foucault, Deleuze, Rancière, i més ençà pensadors com la Beatriz Sarlo (avisant que la pretesa cultura actual és un "simulacre pàl·lid" i demagògic de la cultura adolescent i que estem ofenent el futur del nen tot creant-li un món de joguina), consideracions com les de bell hooks, l'atac des de l'anarquisme a les "falses alternatives pedagògiques" de l'Ani Pérez Rueda o els treballs necessaris de Xavier Diez, J.M. Esquirol, Ester Pino Estivill, Marina Garcés (i tots els que no puc citar en aquest espai petit).

Ens aturem, però, a l'any 1954. Hannah Arendt escriu "The crisis in Education"¹. Sorprèn que fa setanta anys Arendt fes un diagnòstic avui tan vigent. Arran de la -enèsima- crisi educativa nordamericana, Arendt proposa acarar la crisi com una oportunitat de millora. La crisi de l'educació és una crisi

¹Es publicarà deu anys més tard a *Between Past and Future*.

política, diu, i acusa el sistema educatiu nordamericà d'haver acceptat "acríticament i servilment" idees pedagògiques que provenen "del centre d'Europa" i que infantilitzen el món de l'aula i l'allunyen dels continguts que permetrien que el nen, l'adolescent, se'ls fes seus per destruir-los si cal i fer-los avançar des de dins la societat de què forma part i a què es deu. Això, amb onades de mestres poc preparats en la matèria que imparteixen i que condemnen el noiet a la presó d'una infantesa allunyada del món. De manera que l'educació desisteix de la seva funció de protegir el món contra la voluntat del nen, i alhora castra aquest nen perquè no pugui destruir l'obsolet insuficient i crear allò nou que la societat necessita d'ell. No ho reconeixem, avui, en la nostra institució educativa?

És interessantíssim com Arendt avisa, sense tenir idea de les xarxes socials ni de la tecnologia que arribarien cinquanta anys després, de la pèrdua del privat i de com l'infant queda exposat a una vida pública on no podrà créixer. Un món on els adults han desistit de la seva responsabilitat i autoritat davant petits i adolescents. "Si l'educació ha de ser conservadora és precisament en bé d'allò nou i revolucionari que pot haver-hi en cada noi", diu. En l'article hi ha algunes idees que trobem a *Incompetències bàsiques*: la funció de l'escola és ensenyar als nens com és el món, no instruir-los en l'art de viure, o l'afirmació que "una educació sense aprenentatge és buida i, per tant, degenera fàcilment en retòrica moral o emocional". Arendt afegeix que la relació adult-nen és tan complexa, humana i política, que no es pot deixar només en mans d'una sola ciència, la pedagogia.

Podem pintar un rostre bell de Hannah Arendt en una tassa, en un mural d'institut -ho dubto-, o estergir-la en una samarreta. És la manera com el paradigma dominant integra la dissensió. Em remeto al Klemperer de *La llengua del Tercer Reich* (al *Newspeak* d'Orwell!²) i a tantes anàlisis modernes sobre la utilització de l'idiòlecte del món empresarial en les pseudo-noves pedagogies

² Quan Bardera parla dels acrònims i sigles del Departament d'Educació -a "Urgències"-, he recordat la manera com Orwell els relaciona amb el llenguatge d'estats i corporacions totalitàries.

que s'està imposant institucionalment a Catalunya per parlar d'educació, temps, individu: *repte, progrés, projecte, utilitat, èxit, preparació per al món -econòmic, se sobreentén-*. Però és un delictes de lesa omissió ètica que encara tinguem el sistema educatiu que tenim quan tants han pensat i escrit tan lúcidament des de fa segles.

L'escola ha estat sempre una institució al servei d'una identitat religiosa, nacional i de classe. Més que "al servei", una peça troncal del sistema i el seu manteniment. Una eina de control i fàbrica de producció de subjectivitats conformades a uns límits de creixement, de possibilitats de llibertat, de pensament, de crítica. Per això l'escola és -i ha de ser- una qüestió política. I més a Catalunya, on aquesta institució està obrint i reforçant encara més la bretxa de la diferència social. Perquè en l'educació hi ha la necessària possibilitat d'alliberament individual i comunitari a través de la transmissió de sabers, de la saviesa humana, de l'art i l'instint de saber-la llegir i utilitzar contra aquesta mateixa saviesa, si cal, en benefici de la comunitat. Individu per individu i en comunitat. L'esborrament d'aquesta saviesa i d'aquest art de l'horitzó dels nostres cadells és un crim. *Qui bono? A qui beneficia? A l'economia, estúpid, que venia a dir aquell assessor.*

Mentrestant, el temps sarcòfag, que només existeix entre un humà i un altre, crema generacions, possibilitats. Hauríem d'entonar un infinit *ubi sunt* per tants individus únics, malaguanyats, empetitits, malejats, amputats del teixit preciós dels seus futurs possibles per una institució educativa mesella. És ofici de literatura, per exemple. Per això la literatura és un dels enemics dels plans d'estudis moderns, que l'esborren del currículum -directament o eliminant-ne els continguts³- amb la resta de les humanitats.

³ Veient currículums i propostes del Departament d'Educació i de les entitats privades per a què a vegades treballa el Departament, m'afiguro una escola de cuina que només permetés als alumnes de treballar amb cuines de fira, de plàstic, i on els alumnes dediquessin hores a decidir de quin color serien més "creatives" les albergínies, aquest trimestre, i fins a tenyir de colors vius els albergíniosos succedanis de poliestirè. No hi ha oli, no hi ha cremada, ni les delicioses albergínies arrebossades, clar. Alumnes incapacitats, hi ha, que no han conegut la cuina ni en menjaran. Només els fills de famílies amb

(Però. Al cel, de posta, només en queda un dit rosat. Hi llegim ésser una sola matèria. I, a poc a poc, individu a individu, tenim raó. *Et ades sera l'alba.*)

Nobles, errats, estúpids, cruels, bells, mortals, assassins, germans gota a gota, dàctil a dàctil. Sempre ho fareu malbé tot? Bardera es pregunta (“Urgències”) si “és ignorància o cinisme”. En la humiliació, el dia a dia insensat, la farsa filosòfica dels cursets, els màsters de formació del professorat, ens ho hem preguntat molts. La resposta la torna a tenir Hannah Arendt: totes dues coses. Cinisme i dominància en alguns individus però sobretot en un llenguatge sistèmic on el nucli no és l’individu sinó el maquinari econòmic i les seves funcions autotèliques; i alhora Eichmann, la banalitat del mal. La ignorància més o menys conscient. N’hi ha tants, en el sistema educatiu català (i occidental, etc.). Potser és condició humana. També ho és, però, l’antiquíssima lluita contra aquest inhumanisme. Que sigui amb o sense esperança, és a dir, més o menys heroica, no s’ho van plantejar en veu alta cap dels gegants que ens han, tossuts, precedit. I doncs, cal que l’escola continuï provant de transmetre què és un dàctil, el seu ritme esperançat, tan humà, creixent, cap on no hi ha cap mena de coordenada espacial predeterminada.

* * * *

Incompetències bàsiques és un llibre de trinxera.

Llegint-lo, se m’acudia com deu estar d’acord, l’autor, amb els escrits de Diez, Garcés, o el Col·lectiu Pere Quart, el lema del qual és l’oliverià “Encara som a la trinxera i la meva arma són les paraules”.

Com quan en un estat dictatorial l’home bo és el que està a la presó; com Gramsci va escriure els seus *Quaderns...* des de la presó (*Quaderni del carcere*);

més poder adquisitiu aprendran l’art de fregir: a casa, o en extraescolars de pagament. I es cruspiran les albergínies, cruixents a la catalana o en tempura (i mel).

sembla que Bardera va entrar en el món de l'ensenyament amb la bona voluntat del filòsof-professor jove i ara se sent en la presó del sistema. Del "meu pòsit d'amargor envers el sistema", diu. S'ha trobat un "disbarat educatiu", "sense possibilitat de redreçar-se", i es planteja, autoculpabilitzat, un canvi de feina. Topa amb els cíncics i els eichmanns, amb els sindicats (alguns d'una exasperant verticalitat amb el govern de torn), amb la deserció de responsabilitats de pares i alumnes, la ignorància dels formadors i la infantilització de l'aprenentatge, la pretensió de fer de l'escola un parc infantil, aliè al món i que incapacita per transformar-lo. Topa amb els pedagogs oficials, els inspectors, les tecnologies mal utilitzades a l'aula, la manca d'autoritat de professors i directives, la "normalització de la mentida i la violència", la farsa de la immersió lingüística, la "happycràcia", la devastació de la salut dels professors, l'anomia imperant, la burocràcia exasperant, el menysteniment de la memòria. I s'exclama. Ho posa sobre la taula. Exemplifica. Els professors som els menys escoltats en el debat pedagògic. Bardera fa ús de la paraula.

És clar que no estarem d'acord amb algunes de les seves observacions. Són fetes des del camp de treball. També són valentes. Una altra veu que diu que aquesta roda hauria de girar al revés si vol allunyar-se del precipici (és la roda del conte de Pere Calders⁴). Una altra eina. Perquè un llibre com aquest – amb què polítics mantenidors, cíncics o banals, i l'emperador Negoci en general s'hi eixugaran el cul– ajudi a fer d'altaveu, a desmuntar el sermó oficial, la unidimensionalitat, a difondre que el rei va nu, i a més sobrealimentat amb el pa integral i el cos que ens han pres.

"Els humans som els qui ho hem d'aprendre tot i no aprenem mai res", escriu la Marina Garcés. Tot llegint *Incompetències bàsiques* he pensat en el meu besavi Josep Lluís, en la iaia Maria. Anant a treballar a la cantera, a l'hort, als

⁴ "De les quatre rodes del cotxe, n'hi havia una que girava al revés. Però era la bona, perquè provava d'allunyar-se d'una corba que ens va desmanegar a tots." "No se sap mai", dins *Invasió subtil i altres contes*, 1978.

safareigs. Les males explosions existeixen. La sequera i la inundació existeixen. El fill de l'amo als safareigs existeix. Però.

A vegades penso que, parafrasejant el "tots som hussites sense saber-ho", de Luter, tots aquests avantpassats van ser marxistes, postmarxistes sense saber-ho. La seva esperança era petita, física, carneriana ("que sigui així mon goig de viure, / aquesta mica de no-res", de "Dedicació"). Saber, aprendre i ensenyar són un camí, una maièutica, una esperança petita (hi ha tantes llànties de llum, en aquest univers obscur!), un acte polític, social, humà, una crisi i una autoconsideració contínues, on fóra profitosa la vella consigna budista de "si veus Buda, mata'l".

El professor, l'intel·lectual, formen part del conflicte i de l'avenç en la seva resolució. Penso -com tants professors-, "guspira anònima de llum" (encara "Dedicació"!), anar cada dia al meu hort de classe, provocar les petites insurreccions intel·lectuals que pugui, sobreviure a la sevícia, la banalitat, la ignorància criminosa, cop de magalla a cop de magalla, dàctil a dàctil. És el ritme corporal del safareig i la cantera, de l'escola filosòfica epicúria de torn (totes clausurades, perseguides, desfetes). Cap a un canvi general que mai no s'esdevindrà del tot però sí a parts i en individus. Sense resignació ni complicitats fins on arribi l'enteniment. La llibertat és tan difícil. La igualtat gairebé impossible. Aturem el temps, el temps del Negoci.

M'agradaria que la ira del Damià Bardera conservés la seva resistència, la frescor de la queixa, l'obsessió pel dàctil següent, i que li proporcionés moltes de les fulgurants miques de no-res que comporta l'ensenyament. Arreu hi ha grans mestres, com hi ha grans alumnes, i cada dia esclaten les minúscules, infinites explosions estel·lars de la transmissió i la comprensió. En Bardera mateix en provoca moltes, n'estic segur llegint el seu llibre.

He citat versos. Crec que la literatura, la vera, és un dels camins matrius en un procés d'aprenentatge. Sortir del jo, connectar amb el no-jo, entendre la unitat respectant les infinites unicitats, madurar la comunitat, la no indiferència.

Vet aquí l'inútil (per a l'Empresa) art de devenir humà, natura, univers alaestès.
Idò acabo per boca de Proust:

La création du monde n'a pas eu lieu au début, elle a lieu tous les jours.